

ТІМОТІ СНАЙДЕР: АМЕРИКА ВСТУПИЛА НА ШЛЯХ «САМОГУБСТВА»

Відомий американський історик і публіцист Тімоті Снайдер говорить про безпрецедентне явище: держава, що ще донедавна була наддержавою, свідомо й стрімко руйнує основи власної могутності. На прикладі тринадцяти традиційних опор державної сили – від принципу наступності влади та якості еліт до науки, енергії, союзів і фінансів – автор показує, як адміністрація Трампа послідовно демонтує те, що робило Сполучені Штати лідером західного світу. Снайдер доходить висновку, що відновлювати попередній лад уже неможливо й не варто, адже саме його структурні несправедливості уможливили нинішнє самознищення – попереду або падіння республіки, або переосмислення американських ідеалів задля справедливішого майбутнього. (<https://snyder.substack.com>)

Сполучені Штати щойно витратили мільярди доларів, аби програти війну, яка збагачує їхніх олігархів, веде до зубожіння громадян, підриває союзи та посилює ворогів. На виправдання цього самовбивчого безглуздя Білий дім посилається то на Ісуса, то на геноцид.

20 квітня мене запросили виступити в Нью-Йорку про етику й владу. У розмові на Раді з міжнародних відносин, у короткому відеоролику й у медіа я висловив думку: ця цілковито неетична війна водночас є й цілковито

саморуйнівною. Війна, катастрофа сама по собі, вказує на провідний принцип зовнішньої політики Трампа: самогубство наддержави. Відтоді цей термін увійшов у ширший вжиток, і читачі просять мене розгорнути його докладніше.

Імперії підносилися й занепадали й раніше, але, наскільки мені відомо, жодна держава ще ніколи свідомо не знищувала власну могутність і не робила це з такою стрімкістю.

Це важко побачити чітко. Навіть опираючись окремим авантюрам Трампа, ми сподіваємося, що в їхній основі якось закладено розуміння національного інтересу. Це не так. Щоб охопити поглядом природу цього антистратегічного самогубства, варто розглянути тринадцять традиційних підвалин державної могутності.

1. Державність

Наддержава мусить бути щонайменше сучасною державою. Це означає устрій, який через право та інші інституції об'єднує велике коло громадян у спільній справі. Немає жодних ознак того, що адміністрація Трампа сприймає Сполучені Штати Америки як державу. Вона ставиться до самого існування США як до комерційної можливості для вибраного кола людей – американців і не лише.

2. Національний інтерес

Ще одна мінімальна вимога до статусу наддержави – розуміння того, заради чого цю силу слід застосовувати. Адміністрація Трампа не виявляє жодного інтересу до блага народу. Теоретики міжнародних відносин розходяться в тому, як саме лідери досягають національні інтереси; однак ми інтелектуально не готові до ситуації, коли лідерів просто байдуже й до держави, і до нації.

3. Наступність влади

Знову ж таки, аби зберігати статус наддержави, держава мусить тривати в часі. Базовою умовою такої тяглості є принцип наступності – спосіб, у який повноваження переходять від одних людей до інших, тоді як інституції далі працюють. У Сполучених Штатах наступність забезпечує демократія. Історично існували й інші способи: династичний (зокрема династичне всиновлення, як у Римі II століття) або через рішення політбюро, як у Китаї чи СРСР (у США це було б капіталістичне політбюро – той самий олігархічний шабаш, що подарував нам Джей Ді Венса). Перехід від демократії до таких устроїв означав би кінець американської республіки. Трамп прагне залишатися при владі безстроково і відкрито про це говорить. Ставлячи під сумнів сам принцип голосування, він ставить під сумнів Америку, а отже, і американську могутність.

4. Еліти

Щоб держави процвітали, нарощували й утримували владу, на чолі мають стояти належні люди. Досконалого способу цього досягти немає, і, як зауважували римські стоїки та інші, неминучим є напруження між уміньми, потрібними для сходження на вершину, та якостями, придатними для служіння спільному благу. До того ж ті, хто здобув владне становище, прагнуть передати його своїм дітям; римо-католицька церква дійшла до крайнощів, наполягаючи на целібаті духовництва, аби цій схильності зарадити. Історично могутні держави шукають способів допустити кваліфікованих людей до посад незалежно від походження. У стародавньому Китаї існувала екзаменаційна система. Наполеон запровадив принцип заслуг і в цивільному, і у військовому житті. США мали державну службу, якій заздрив увесь світ, а також армію, що була найбільш меритократичною з американських інституцій. Адміністрація Трампа обрала шлях руйнування державної служби та чисток у військовому командуванні від людей високої проби. Цей процес проводять люди, самі по собі вкрай некваліфіковані для будь-якої посади, не кажучи вже про посади в кабінеті. Аби побачити, де ми опинилися, треба усвідомити: такі особи, як Тулсі Габбард, Каш Пател і Піт Гегсет, до яких можна мати й інші претензії, взагалі не мали права затверджуватися, бо не мають жодної кваліфікації. Сам факт, що таких людей могли бодай розглядати, не кажучи вже про призначення, – це маркер самогубства наддержави.

5. Освіта

У глибшому розумінні наддержава мусить мати механізм оновлення власного суспільства, а отже, політики та управління, готуючи населення до розуміння викликів світу. Ця адміністрація робить протилежне. Університетським студентам забороняють збиратися й висловлювати свою думку; адміністраціям університетів по-

грожують репресіями, якщо ті дозволять викладачам вільно навчати; бібліотеки по всій країні, зокрема у військових академіях, вилучають корисні книжки; публічну освіту загалом підмінюють шахрайськими схемами, за якими податкові гроші перетікають від бідніших до багатших, а самі школи лишаються на голодному пайку; нерегульованому інтернету дозволяють, ба навіть заохочують його перетворювати публічну сферу на царину емоцій та взаємних звинувачень.

6. Наука

Піднесення великих держав часто пов'язане з союзом політики й науки. Давні мешканці Месопотамії були астрономами, чії системи опису небес досі позначаються на нашому способі мислення; такими ж були майя. Римляни зуміли поставити грецьку науку на службу будівництву, обороні та лікуванню. Доба Відродження, й це не випадково, була водночас і добою великих географічних відкриттів. Сучасні імперські держави створювали державні інституції для фінансування науки й залучення вчених; США з 1940-х років були найвиразнішим прикладом цієї тенденції, і наука (часто завдяки іммігрантам) була найважливішою опорою американської могутності. Нинішня американська політика – фінансувати науку за принципом примітивних ідеологічних табу і віднадувати молодих учених від імміграції до США. Виїжджають і досвідчені науковці. Колега, що обіймає одну з ключових посад в американській науці, нещодавно сказав мені, що залишає країну, зокрема тому, що загальне середовище в інших країнах краще. Політика США також полягає в тому, щоб піддавати сумніву елементарні наукові спостереження – як-от факт антропогенної зміни клімату.

7. Енергія

Людські спільноти, які прокладають шлях новим енергетичним технологіям, підносяться; ті, що цього не роблять, занепадають. Можливо, це найглибша істина нашої історії; блискуча книжка, що незабаром вийде, проказує значущість енергетичних переходів на найглибшому рівні – на рівні самої історії життя на Землі. Люди, які опанували вогонь, могли споживати більше енергії. Люди, які приручили собак, могли використовувати їхню енергію, щоб полювати на мамонтів. Люди, які приручили рослини, навчилися спрямовувати сонячну енергію на власні потреби. Люди, які зрозуміли погоду й клімат, навчилися ставити силу вітру на службу відкриттям та завоюванням – як це робили вікінги. США утворилися на порозі переходу до вуглеводневої енергетики: вугілля, нафти, природного газу. Ці форми енергії нині застарівають – не лише в екологічному, а й в економічному сенсі. І все ж ця адміністрація вирішила скасувати американський енергетичний перехід і субсидіювати технології, які не мають майбутнього. Це самогубство наддержави, мабуть, у найочевиднішій формі. І ніщо так не сприяє головному американському суперникові – Китаю, як такий вибір.

8. Технології

Не треба великих зусиль, аби пов'язати технології з піднесенням великих держав. Військові досягнення тісно пов'язані з нововведеннями: від шпори до кулемета причинний зв'язок не підлягає серйозному сумніву. Хоча Сполучені Штати витрачають велетенські суми на

озброєння, адміністрація Трампа зосередилася на зброї минулого, а не майбутнього. Ідея Трампа – лінкори, названі його іменем, на основі того, що він пам'ятає з якогось фільму. Плани лінкорів класу «Трамп» – це суміш вигаданого й уразливого, і це справді відображає самого цього чоловіка. Задум полягає в тому, щоб вкласти незмірні суми в тип зброї, який ще від 1943 року вважають застарілим і який, якби його все-таки збудували, був би вкрай вразливий до тих озброєнь, які сьогодні мають інші країни. Цей стратегічний атавізм відводить Сполучені Штати від національної безпеки в її найосновнішому сенсі. Обриси сучасної війни розкриває високотехнологічна війна між росією та Україною, особливо успішна самооборона України. Адміністрація Трампа вирішила знехтувати уроками цієї війни й принижувати та позбавляти фінансування українського союзника Америки – на шкоду інтересам США та їхній бойовій спроможності.

9. Дипломатія

Це мистецтво, оспіване великими державами, Сполучені Штати знівельовали. Його неможливо плекати без розуміння інших країн, як наголошували найпошлюбніші американські дипломати (наприклад, Генрі Кіссинджер, якого аж ніяк не назвеш м'якосердним). У США, як і деінде, воно спиралося на свідому розбудову дипломатичного корпусу, де люди вчать мови й обмінюються знаннями. За адміністрації Трампа дипломатичну службу розгромлено. Принцип дипломатії, якщо його взагалі можна так назвати, тепер такий: інші країни робитимуть те, чого ми хочемо, бо ми великі й страшні. Це не спрацювало. Дивне переконання, що президент може сам «укладати угоди» – ознака релігійного культу; як і більшість культів, він живиться чимраз вигадливішими виправданнями власної безрезультатності. Немає жодних доказів того, що Трамп уміє вести переговори, і безліч доказів протилежного: поразка в торговельних війнах із Китаєм; особиста вразливість до побажань російських очільників; катастрофа з іранським збагаченням урану, головним спонсором якої є сам Трамп. На практиці ключові переговори, з Іраном та інших напрямів, передано до рук двох людей, Стіва Віткоффа та Джареда Кушнера, які мають близькі особисті стосунки з президентом і очевидні економічні інтереси у відповідних конфліктах. Дипломатія гунів була куди витонченішою. Важко переоцінити, наскільки примітивним є нинішній американський підхід – і скільки втіхи це приносить ворогам Америки.

10. Союзи

Великі держави мають союзників. Звісно, вони можуть швидко змінювати ці союзи з міркувань вигоди, як славнозвісно робила Східна Римська (Візантійська) імперія. Уся історія Римської імперії, зрештою, була історією активної дипломатії з сусідніми варварами (як їх бачили самі римляни). Археологія засвідчує укладені тоді домовленості. Історія новочасних європейських імперій також була історією продуманих союзів – це добре розуміли архітектори американської могутності. За адміністрації Трампа корисних союзників висміюють і витискають на узбіччя без жодних причин, окрім особистих примх і почуття образи. Оскільки немає уявлення про державний чи національний інтерес, не може бути й розуміння того, що союзи приносять користь. Трамп роздратований, бо він програє війну, і виводить американ-

ські війська з Німеччини; а ці війська там для того, щоб США могли вигравати війни. Я особисто не пригадую жодного іншого випадку, коли очільники великої держави поводитися б у такий спосіб – імовірно тому, що подібні рішення несумісні зі збереженням могутності. Сполучені Штати тепер, схоже, вважають «союзниками» близькосхідні країни, яким нічого запропонувати, окрім власних інтересів у використанні американської армії у своєму регіоні, безперервного занурення у згубну політику нафти й фінансових можливостей для людей, особисто близьких до Трампа.

11. Міжнародний порядок

Повоєнна Америка зробила куди більше, ніж збудувала систему союзів: вона по суті створила набір законів, правил і норм, який дозволяв американській могутності зберігатися й розширюватися. Європейський Союз і НАТО, над якими так знущаються нинішні люди Трампа, були опосередкованими й прямими наслідками американської політики, продумано спрямованої на максимізацію торговельних і безпекових інтересів США. Але це досягнення було куди ширшим – і справді безпрецедентним з історичного погляду: побудова законів і конвенцій, що утримували одну країну в центрі світу. Сьогодні Трампові люди приїждять на Всесвітній економічний форум, Мюнхенську безпекову конференцію та подібні зібрання й нарікають, що правила налаштовані проти них, тоді як насправді все було навпаки, адже саме Америка ці правила й створила. Свідомо руйнуючи власний міжнародний порядок, цей американський уряд поліпшує позиції своїх суперників – Китаю та росії, які саме цього й вимагали, проте не мали змоги цього домогтися.

12. Уявлення про перемогу

Наддержави в протистояннях принаймні час від часу перемагає. Ця адміністрація програє знову і знову – і це бачать інші. Трамп оголосив, що його головною зброєю впливу будуть тарифи, але потім програв торговельну війну з Китаєм, залишивши Пекін сильнішим і впевненішим. російсько-українська війна – цікавий випадок. Інтересам США в сенсі добробуту й стабільності відповідала б перемога України, але за Трампа Сполучені Штати змінили курс від підтримки України до підтримки росії. У цьому сенсі США програли. Проте відколи США зробили цей розворот, Україна воює дедалі краще, а росія – дедалі гірше. І ось Сполучені Штати, дивовижним чином, спромоглися програти одну й ту саму війну у подвійному сенсі: не побачивши власних інтересів, а потім – не зумівши навіть зазнати поразки як слід. Іранська війна – очевидна стратегічна поразка в усіх традиційних сенсах. Якщо в Америці й були якісь цілі, їх не досягнуто. Політика Трампа лишила Іран із більшою кількістю збагаченого урану в руках радикальнішого режиму, що має нові джерела економічної сили у світі. У нинішній ситуації, коли воєнні можливості самопринизливо вичерпано, корисними були б ті інструменти, які передбачають спілкування з іранським народом або вплив на іранське суспільство. Такі інституції існували ще зовсім нещодавно; їх свідомо й з великою помпою демонтували на початку 2026 року.

Сполученими Штатами тепер керують люди, які оспівують поразку у символічних категоріях, характерних для держав у занепаді. Згадайте, як міністр оборони Гег-

сет порівняв порятунок американського пілота з воскресінням Ісуса. Волаюче блюзнірство цього порівняння може затулити від нас його стратегічну безпорадність. Подібні христологічні образи використовують як пропаганду, що перетворює поразку в реальному світі на перемогу в якомусь уявному. США програли війну в Ірані. Серед іншого вони виявилися нездатні підтримувати повітряну кампанію. Збиття американського винищувача означало, що конкретна місія провалена. Те, що пілот вижив, звісно, добра новина. Але припущення, що це було «буквальне диво», як стверджував Гегсет, ставить Сполучені Штати, на жаль, у ряд переможених, які використовують Ісуса, щоб назвати себе переможцями. Історичним прикладом цього був польський романтизм із його ідеєю, що крах республіки (передовсім через майнову нерівність) зробив із Польщі «Христа народів». Самообожнення Дональда Трампа слід розглядати в подібному ключі: президент, який міг би утверджувати владу в цьому світі, не мусив би запевняти, що його справжня влада походить з іншого. Його фантазії про цілковите знищення іранської цивілізації – частина апокаліптичної картини, несумісної з гідною політикою.

13. Фінанси

Хоч це й не найцікавіша історична тема, бюджетна катастрофа стоїть за багатьма найгучнішими крахами державної могутності – у давнину й сучасності. За Трампа державний борг США наближається до 40 трильйонів доларів. Уперше від кінця Другої світової війни державний борг перевищив ВВП країни. Це показове порівняння: великі дефіцити нормально мати, коли доводиться протистояти виклику масштабу світової війни. Ми ж маємо величезні дефіцити з цілком іншої причини: бо відмовляємося оподатковувати заможних людей і корпорації. Це підхід, несумісний ані з тим, аби вести й вигравати війни, ані з підтриманням соціальних послуг, які дають змогу сучасному суспільству функціонувати. А глибше – він відображає такий підхід до політики (уряд

як служба підтримки клієнтів для надбагатих), який веде нас від могутності до етики.

Від могутності – до справедливості

Війна може підвести нас до діагнозу «самогубство наддержави». Війни не можуть вигравати люди, які не розуміють, що роблять, бо не мають жодної системи координат (як-от нація чи держава), окрім власних відчуттів. Їх неможливо добре вести, коли щоденні рішення ухвалюють неналежні люди, а на полі бою застосовують неналежну зброю. Їх не можна розважливо завершити там, де немає практики дипломатії, немає уявлення про цінність союзів і немає занепокоєння корупцією.

Втім, навіть суворе зосередження на могутності зрештою поверне нас до справедливості. Як війна є лише симптомом самогубства наддержави, так і саме самогубство наддержави є лише симптомом ще глибшого стану – того, з яким, власне, і треба мати справу.

Навіть якби нас турбувала тільки американська могутність, ми мусили б запитати себе: як скасувати викривлення демократії та різночудну нерівність, що уможливили стратегічне бланзювання світово-історичного масштабу. Після року Трампа ми опинилися в ситуації, де категорії «реформа» й «полагодження» не підходять. І в певному сенсі це корисно. Сам факт, що ми дійшли до такої точки, що самого лише року Трампа вистачило, щоб довести наддержаву до самогубства, доводить: попередній статус-кво був нестійким.

Системи, які зробили Сполучені Штати наддержавою, не можна відбудувати такими, якими вони були, та й не варто: у них були вбудовані структурні несправедливості, які й уможливили нинішню спробу самознищення. З тієї точки, де ми зараз стоїмо, є два шляхи вперед: один – саможнищення крах американської республіки; інший – переосмислити американські ідеали та перебудувати американську політику так, щоб дати народові більшу владу над справедливішим майбутнім.

17 травня 2026

Зустріч з Олегом К. Романчуком та презентація книги «Матриця Перемоги»

26 червня 2026 року в Культурно-мистецькому просторі «Кава на Професорській» відбулася зустріч з відомим українським публіцистом, політологом, філософом, шеф-редактором журналу «Універсум» Олегом К. Романчуком.

Під час заходу автор презентував свою нову книгу «Матриця Перемоги» – фундаментальну збірку аналітичної публіцистики воєнного часу, написану впродовж 2022–2026 років. Видання об'єднує роздуми про причини російсько-української війни, виклики сучасності, майбутнє Української держави та шляхи досягнення справжньої Перемоги.

У центрі уваги були питання, які сьогодні хвилюють кожного українця: якою має бути повоєнна Україна, як подолати наслідки колоніального минулого, сформувати нову національну еліту та зміцнити державу в умовах глобальних викликів.

У рамках зустрічі також відбулася презентація нових чисел журналу «Універсум», присвячених Симону Петлюрі та польсько-українським відносинам.

Модератори заходу:

- Степан Кость – професор, автор передмови до книги;
- Петро Костюк – полковник, голова Обласної організації Співки офіцерів України.